

Munich Personal RePEc Archive

Rule of law from economic perspective

Argesanu, Nicolae Razvan

"Alexandru Ioan Cuza" University - Iasi, Romania - Faculty of
Economics and Business Administration - Doctoral School of
Economics

13 February 2012

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/36643/>
MPRA Paper No. 36643, posted 13 Feb 2012 19:34 UTC

STATUL DE DREPT DIN PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ

Drd, Argeșanu Nicolae Răzvan
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Abstract: Implicarea statului în economie și în societate, în general, a fost și este, în continuare, o problemă fundamentală, preocupând pe rând toate școlile de gândire economică. Rolul acestuia a fost perceput în mod diferit de la o etapă istorică la alta și de la o ară la alta, în permanență constituindu-se într-un motiv de dispută politică, atât în plan teoretic cât și în realitate. În aceste condiții, problematica statului de drept, definit, de altfel, de juristul francez Jacques Chevallier, ca fiind „tipul de regim politic în care puterea statului se află încadrată și limitată de către drept”, apreciată inițial ca reprezentând apanajul juriștilor, pornindu-se de la preeminentia ideii că toți guvernarii și guvernații, adică statul, se supun dreptului, că „nimeni nu este mai presus de lege”, este abordată începând cu secolul XX de către filosofi, politicieni sau mai recent economiști, opunându-o statului totalitar și statului providențial.

Keywords: statul de drept, ordine spontană, liberalism, domnia legii

1. STADIUL CUNOAȘTERII

Statul de drept, într-o accepțiune generalizatoare, se inspiră, dacă putem să-i spunem astfel, dintr-o „neîncredere și bănuială de principiu față de stat, căruia caută să-i încorseteze puterea pentru a evita ca aceasta să nu devină opresivă. Această problematică apare încă din Vechiul regim; față de teoreticienii absolutismului, filosofii se străduiesc să gândească rațional politica, bazându-se pe ideea de consimțământ, a contractului social, juralismul (Grotius, Hobbes, Pufendorf, Locke, Rousseau) și atribuindu-i ca finalitate securitatea colectivă și protecția fiecăruia dintre membri” [Miculescu, P., *Statul de drept*, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 183]. În acest context, dreptul este considerat a fi chemat să încadreze exercițiul puterii în limitele legii, care are ca scop garantarea libertăților individuale sau, altfel spus, să stabilească „o treaptă de oprire peste care nu se poate trece” [Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992, p. 66].

Dezvoltarea teoriei statului de drept va coincide cu apariția unui stat liberal care în elegerile să limiteze intervențiile statului în viața socială, în numele primatului acordat individului și a binefacerilor prezumate ale ordinii „naturale”. În acest context, regăsim în literatura de specialitate opinia potrivit căreia: pentru ca statul să nu devină un opresor și “jefuitor la lumina zilei”, el trebuie să aibă puteri limitate și să acționeze pe baza legilor; să fie stat de drept și să

înă seama de sfera drepturilor individuale; reprezenta ii lui să nu aibă nici un privilegiu, să se supună legii ca orice persoană particulară.

„Prin anii 1960 în Europa începe să bată un vânt venind dincolo de Atlantic, de la Școala economică americană din Chicago, reprezentată de autori ca Hayek și Friedman, adep i ai unui nou neoliberalism” [Miculescu, P., *Statul de drept*, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 35], propagându-se ideea revenirii la pia a economică liberală clasică, la pia ă liberă și libera concuren ă a cererii și ofertei care va regla de la sine toate problemele societă ii, optându-se, în acest context, pentru „formula unui stat de drept, construibil și manifest ca un instrument pentru garantarea libertă ilor și asigurarea securită ii” [Pohoa ă, I., *Capitalismul - Itinerare economice*, Ed. Polirom, Iași, 2000]. Examinând și explicând strânsa legătură care există între libertate, ordinea (spontană) în societate și domnia legii, neoliberalii, cu precădere Friedrich Hayek, sunt adep ii unui „stat activ, în limite, domenii și forme strict determinate de lege, care să nu implice dificultă i în func ionarea mecanismului pie ei, ci să reprezinte un cadru favorabil acesteia” [Ionescu, C., *Paradigmele dezvoltării*, Ed. Economică, București, 2006, p. 142]. Mai concret, vizavi de rela ia stat-economie, Hayek afirmă că „libertatea activită ii economice înseamnă libertate în statul de drept, nu absen a oricărei ac iuni guvernamentale” [Hayek, F.A., *Constitu ia libertă ii*, Ed. Institutul European, București, p. 55]. Cu privire la imaginea statului de drept, este de remarcat cele două tendin e men ionate de Hayek, și anume: „Aceeși organiza ie care trebuie să asigure men inerea func ionării structurii opera ionale pe care indivizii o folosesc pentru realizarea propriilor scopuri, va oferi, în plus fa ă de sarcina implementării regulilor pe care se sprijină ordinea, și alte servicii pe care ordinea spontană nu poate să le producă adecvat, (...) astfel, distinc ia dintre func iile coercitive prin care guvernul pune în aplicare regulile de coordonare (rules of conduct), și func iile de servicii (service functions) prin care guvernul trebuie să administreze resursele aflate la dispozi ia sa, este de o importan ă fundamentală. În al doilea caz este o organiza ie printre altele (o organiza ie obișnuită) și, ca și celelalte, este parte a ordinii spontane, în timp ce, în primul caz guvernul oferă condi ia esen ială pentru prezervarea ordinii generale (spontane)” [Hayek, F. A., *Rules and Order*, p. 48]. De asemenea, sunt relevante, în acest context, cele două principii de bază subliniate de Milton Friedman, în lucrarea sa intitulată *Capitalism și libertate*, necesar a fi respectate pentru apărarea libertă ii: a) „Func ia majoră a acestuia (guvernului) trebuie să fie protejarea libertă ii noastre, ferind-o atât de dușmanii ei din afara grani elor, cât și de anumi i concetă eni: apărarea legii și ordinii; punerea în aplicare a contractelor private; crearea de pie e concuren iale. Dincolo de această func ie majoră, în anumite momente, guvernul să ne organizeze ca să îndeplinim în comun ceea ce ar fi mult mai dificil și costisitor de îndeplinit în mod individual. Însă o astfel de folosire a institu iei guvernamentale este încărcată de pericole. Nu trebuie și nu putem să evităm folosirea guvernului

în acest mod. Dar trebuie să existe o cântărire clară și cuprinzătoare a avantajelor înainte de a acționa”; b) „Dacă guvernul trebuie să exercite o putere, este mai bine s-o exercite la nivel regional, decât la nivelul statelor federale”; federalizarea și descentralizarea sunt văzute ca o separare pe verticală a puterilor statului, care să se adauge la clasică separare a puterii pe orizontală: legislativ, executiv, judecătoresc.

Prin raportare la cele relatate anterior se poate admite că „în inima statului de drept se află ideea fundamentală de „limitare a puterii” prin triplu joc [Miculescu, P., *Statul de drept*, Edit. Lumina Lex, 1998, p. 184]:

- 1) al protecției libertăților individuale;
- 2) al supunerii puterii față de națiune și
- 3) încredințarea unui domeniu restrâns de competență pentru stat, pornindu-se de la premisa că statul nu le poate face pe toate și nici nu este bine să le facă”.

Sub acest ultim aspect, „există limite obiective ale activității statale, care rezultă din natura lucrurilor” [Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992, p. 66], „natura lucrurilor fiind însăși temelia dreptului natural” [Sériaux, A., 1993].

Statul de drept - spune J. J. Chevallier - „este indisociabil legat de reprezentarea unui stat minimal, respectuos față de autonomia socialului și care nu iese din cadrul atribuțiilor sale legitime: principiul libertății comerțului și industriei (n.n. *laissez faire, laissez passer* - noninterventionism, libera trecere) apărând astfel ca un element constitutiv al statului de drept, aceasta, traducând în termeni juridici ideea caracterului subsidiar al intervenției statale. Alături de acest soclu de valori de inspirație liberală, statul de drept se bazează pe credința profundă ancorată în virtuțile dogmaticii juridice” [Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992, p. 66].

2. STATUL DE DREPT DIN PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ

Dintr-o perspectivă economică, statul de drept se consideră a fi capabil să ofere un cadru democratic, propice și necesar funcționării economiei de piață, cu următoarele condiții:

- aparatul, structura și legile lui să fie croite pe comportamentul rațional al omului, adică ele să fie pentru om și nu omul pentru ele;
- legile trebuie să fie democratice prin conținut și modalități de aplicare, iar toți oamenii, toți agenții economici să fie egali în fața legilor;
- justiția distributivă și controlul statului asupra economiei sunt incompatibile deoarece se creează condiții pentru favorizarea unora și defavorizarea altora;
- libertatea individuală trebuie concepută și realizată numai în cadrul societății civile, nu în afara ei.

„Organiza ie politică și socială destinată să pună în practică principiile liberale” [Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992, p. 58], statul de drept oferind „cadru juridic permanent care permite func ionarea eficientă a unei societă i libere” [Hayek, F. A., *Constitu ia libertă ii*, Institutul European, Iași, p. 247] are în vedere să asigure:

- libera formare a pre urilor;
- concuren a fără monopol;
- inviolabilitatea proprietă ii private;
- autonomia întreprinzătorilor;
- rolul limitat al interven iei statului în economie.

Sub acest ultim aspect, al interven iei statale, spre deosebire de *laisse-faire-ul* liberalismului clasic, în teoria statului de drept se consideră că, în afara asigurării cadrului legal și garantării aplicării nediscriminatorii a regulilor de bună coordonare, creând astfel premisele pentru libertatea individuală, statul trebuie să asigure func ionarea pie ei libere, să intervină pentru a regla mecanismele pie ei atunci când acestea produc excluziune sau alte efecte negative. Cu referire la acest aspect, Hayek sublinia că „ [...] În limitele stabilite de statul de drept, se pot face multe pentru ca pia a să func ioneze mai eficient și mai ușor; însă, nu se poate atinge ceea ce oamenii consideră acum drept justi ie distributivă.” [Hayek, F. A., *Constitu ia libertă ii*, Institutul European, Iași, p. 248]. Justi ia distributivă este negată deoarece aceasta nu se poate realiza decât prin diminuarea și, în cele din urmă, eliminarea spa iului libertă ii, ceea ce evident nu este admis în statul de drept. Privitor la „justi ia socială”, care de și o critică, Hayek nu elimină din discu ie statul, ci, dimpotrivă, consideră că statul trebuie să asigure un minimum de resurse necesare indivizilor: „Nu există nici un argument ca într-o societate liberă guvernul să nu trebuiască să asigure tuturor protec ie împotriva priva iunilor foarte mari, sub forma unui venit minim sau a unei locuin e. Nimeni nu trebuie să coboare sub acest standard.” [Hayek, F. A., *Law Legislation and Liberty, The Mirage of Social Justice*, vol. II, Routledge&Kegan Paul, London, 1976, p. 87] .Atâta timp cât justi ia socială se confundă cu acest tip de interven ie a autorită ilor, în vederea echilibrării efectelor negative ale pie ii, nu vor exista încălcări ale libertă ii promovate și apărute de teoria statului de drept.

Prin raportare la cele men ionate anterior, pot fi eviden iate câteva func ii fundamentale ale statului [Kley, Roland, *Hayek's Social and Political Thought*, Clarendon Press, Oxford, 1994, p. 47], și anume:

- asigurarea respectării regulilor de bună coordonare (rules of just conduct);
- adoptarea sistemului regulilor generale la noile schimbări sociale și tehnologice;
- facilitarea func ionării pie ei libere, prin centralizarea și oferirea spre utilizare a unor „informa ii și statistici privitoare la bunurile și serviciile oferite pe pia ă”;

- facilitarea și susținerea formării unei „rețele” de siguranță socială, prin intermediul căreia să ofere susținerea necesară (venit minim și locuință) celor incapabili să facă față economiei de piață;
- intervenția prin reguli specifice, atunci când structurile monopoliste tind să folosească puterea de coerciție pentru a modifica comportamentul unor agenți economici, sau atunci când încearcă să prevină intrarea pe piață a unor potențiali concurenți;
- oferirea de bunuri publice însă, nu neapărat în calitate de producători ci, pe cât posibil, să creeze cadrul necesar pentru ca acestea să devină produse ale pieței, însemnând ca statul să-și folosească puterea coercitivă pentru a stabili și pune în practică sistemul de finanțare destinat bunurilor publice, astfel încât toți cetățenii să participe;
- intervenția sa în perioadele de contracție economică - „nimeni nu poate nega că stabilitatea economică și prevenirea depresiilor majore depind în parte de acțiunea guvernului” [Hayek, F. A., *Constituția libertății*, Institutul European, Iași, p. 246].

Într-o accepțiune sintetizatoare, putem spune că statul de drept, implicând „ideea că la toate nivelele libertatea de decizie a organelor de stat să fie limitată de către existența normelor juridice superioare, al căror respect este garantat prin intervenția unui judecător” și „reprezentând un element constitutiv al unei democrații largite” [Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992, p. 58, 150], oferă legitimitate intervenției guvernului în economie și societate, în general, din perspectiva doctrinei liberale. Hayek sublinia în acest sens că: „Argumentul clasic în favoarea libertății în domeniul economic se bazează pe postulatul tacit că statul de drept trebuie să determine politicile și în economie, ca și în toate celelalte sfere. Nu putem înfringe natura opoziției unor oameni ca Adam Smith sau Jhon Stuart Mill față de „intervenția” guvernului decât dacă o privim din această perspectivă. Poziția lor a fost adesea interpretată eronat de către cei nefamiliarizați cu această concepție fundamentală, iar confuzia s-a răspândit, în Anglia și America, de îndată ce concepția statului de drept a încetat a mai întruni unanimitatea. Libertatea activității economice înseamnă libertate în statul de drept, nu absența oricărei acțiuni guvernamentale. „Ingerința” sau „intervenția” guvernului, pe care acești autori o respingeau din principiu, însemna doar încălcarea acelei sfere private ce se dorea protejată prin regulile generale ale dreptului.” [Hayek, F. A., *Constituția libertății*, Institutul European, Iași, p. 248]. În condițiile în care preocupările guvernului față de problemele economice sunt compatibile cu statul de drept, ele nu pot fi respinse de la bun început ca intervenții ale guvernului, ci sunt analizate de la caz la caz, din punct de vedere al eficienței.

A fi compatibil cu statul de drept poate fi considerat a se încadra în acea teorie a limitelor puterii statului, derivată din presupunerea drepturilor sau intereselor individului, precedente formării puterii politice, dintre care nu poate lipsi dreptul la proprietatea individuală. Din această

perspectivă, formula statului de drept reprezintă, putem spune, „statul minimal” în viziunea liberală care, deși este tot un rău, este unul necesar.

3. CONCLUZII

Fără a ne răspunde la întrebarea până unde se întind puterile statului și până unde se întind drepturile individului, statul de drept se dovedește a fi o „valoare în sine”, cu privire la care nici un compromis nu este posibil, reflectând, printe altele, „statul minimal”, din perspectivă liberală, dar puternic. Este în permanență utilizat în literatura de specialitate, dar și în discursul politic, ca o condiție ce trebuie îndeplinită pentru asigurarea libertății individuale și, implicit, a celei economice.

Statul de drept, putem spune, este forma de stat ce oferă liberalilor, în general, singura variantă optimă de concretizare a aceluia rău necesar, oferind, în acest context, legitimitate rolului statului în economie și societate din perspectivă liberală.

BIBLIOGRAFIE

1. Chevallier, J. J., *L'État de droit*, Montchrestien, E.J.A., 1992.
2. Hayek, F.A., *Constituția libertății*, Ed. Institutul European, București.
3. Hayek, F. A., *Rules and Order*, p. 48]
4. Hayek, F. A., *Law Legislation and Liberty, The Mirage of Social Justice*, vol. II. Routledge&Kegan Paul, London, 1976.
5. Hayek, F. A., *Constituția libertății*, Institutul European, Iași.
6. Hubert Kempf, *Macroéconomie*, Dalloz, Paris, 1995, partea a II-a.
7. Ionescu, C., *Paradigmele dezvoltării*, Ed. Economică, București, 2006.
8. Kley, R., *Hayek's Social and Political Thought*, Clarendon Press, Oxford, 1994.
9. Miculescu, P., *Statul de drept*, Edit. Lumina Lex, 1998.
10. Pohoară, I., *Capitalismul - Itinerare economice*, Ed. Polirom, Iași, 2000.
11. Frederick van der Ploeg, *Back to Keynes*, CESifo WP, no. 1424, martie 2005.